UN FILOLOG AL TIMPULUI NOSTRU

Prof. univ.dr. Petre Gheorghe Bârlea
Universitatea „Ovidius" Constanța
Universitatea „Valahia" Tîrgovişte
gbarlea@yahoo.fr

În principiu, este foarte greu să schițezi portretul unei persoane care-ți este apropiată şi, pe de altă parte, a unui om care este încă la o vîrstă a devenirii personalității. Dl. Prof. dr. Alexandru Gafton are acest mare atribut al tinereții – dorința de învățare, care se manifestă inclusiv în planul relațiilor interpersonale. Astfel spus, nu se sfiieşte să declare că vede în cineva un model de conduită şi de gîndire, cel puțin sub anumite aspecte. Asta – în situația în care el însuşi serveşte ca model cert celor mai tineri, din preajma sa. Relația cu aceştia, în primul rînd cu cei „de la Catedră", cum se spune, este una declarat camaraderească, în sensul că Profesorul se situează, cu bună ştiință, pe acelaşi plan cu ei în diverse chestiuni al preocupărilor culturale, ştiințifice, al dezbaterilor pe teme civice, al opțiunilor profesionale etc. În realitate, experiența sa, izvorîtă nu atît din mulțimea anilor acumulați, cît din diversitatea activității pe diverse planuri, serveşte ca sursă de inspirație pentru colegii mai tineri şi nu numai pentru ei.

Altfel, Profesorul Al. Gafton este un amestec ciudat de filantropie şi mizantropie. Ceea ce se vede la suprafață este implicarea călduroasă şi eficientă în stabilirea unor relații colegiale între specialiştii din diferite instituții de învățămînt şi de cercetare din România şi din alte țări. Este omul care

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

sugerează nominalizarea unor membri competenți în consiliile pentru susținerea examenelor de doctorat, pentru concursurile de abilitare sau de ocupare a posturilor didactice, în așa fel încît corectitudinea şi evaluarea colegială să faciliteze prietenii şi noi punți de legătură între generații şi între oamenii cu specialități apropiate. Pe aceeași vastă rețea de cunoştințe, de contacte între „resursele umane" din domeniul larg al filologiei se întemeiază sugestiile şi intervențiile pentru participarea la proiecte comune de cercetare ştiințifică şi la manifestări ştiințifice naționale şi internaționale – colocvii, simpozioane, sesiuni, congrese de specialitate.

În numeroasele sale peregrinări prin țară, în calitate de membru în diverse comisii de doctorat, abilitare sau concursuri pentru posturile didactice, în calitate de membru expert ARACIS, CNCSIS, CNATDCU, în calitate de cercetător şi cadru didactic participant la manifestări ştiințifice, Al. Gafton a ajuns să cunoască, practic, întreaga suflare filologică din sistemul de cercetare şi învățămînt superior din România. Nu mai vorbim aici despre relațiile de colaborare, despre stagiile de documentare şi cercetare, despre prelegerile în universități şi instituțiile de cercetare din străinătate. Toate acestea – la o vîrstă încă tînără, cînd spiritul critic este destul de ascuțit, prin forța lucrurilor, cînd impulsul lăuntric în aprecierile Celuilalt tinde mai degrabă, la orice om, spre judecata severă, spre sesizarea limitelor, decît spre înțelegere şi toleranță – calități despre care se spune că vin odată cu vîrsta mai înaintată.

Din mărturisirile lui Al. Gafton am aflat un lucru care mi se pare demn de reținut: oamenii de calitate – umană şi profesională, deopotrivă – pot fi găsiți oriunde, în țară şi în străinătate. Mai precis, Profesorul afirmă că a întîlnit profesioniști de mare forță în cele mai modeste facultăți sau laboratoare de provincie, după cum a putut să remarce destulă impostură în instituții celebre. Dacă te apropii de oameni cu obiectivitate şi deschidere, fără obişnuitele prejudecăți, poți

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

avea revelații de acest tip. Asemenea experiențe şi asemenea constatări completează profilul spiritual al Profesorului Alexandru Gafton.

În contextul activităților interuniversitare trebuie menționat şi cunoscutul, de-acum, Colocviu TDR (*Text şi Discurs Religios*), inițiat şi condus de către Prof. dr. Alexandru Gafton şi organizat anual în diverse centre universitare din România. În afara mediului ieşean (Al. Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică ş.a.) sunt implicați întotdeauna, în mod firesc, reprezentanții cei mai autorizați ai gazdelor – de la rector şi ierarhul locului, pînă la tinerii asistenți, lectori, conferențiari, cercetători, doctoranzi din instituția respectivă. Totul se întemeiază, evident, pe relațiile personale ale Profesorului Gafton, în primul rînd, dar apoi se sudează foarte repede un colectiv nou, care favorizează evidențierea calităților unor tineri ce au fost astfel responsabilizați într-o direcție cu care nu fuseseră familiarizați pînă atunci şi care îi pregăteşte pentru organizarea propriilor lor activități – în viitor. Şi, evident, rămîn în urma acestor acțiuni, pentru totdeauna, trainice legături de prietenie şi de activitate profesională, dacă nu cumva şi opțiunea pentru o nouă direcție de cercetare şi de dezvoltare profesională pentru unii dintre aceşti tineri.

Este inutil să adăugăm că agapele care dublează toate prelegerile evocate mai sus sunt însuflețite de spiritul viu al Profesorului. Dotat cu o inteligență ascuțită, cu o mare curiozitate ştiințifică şi posesor al unei culturi sistematice solide, Al. Gafton este preocupat în egală măsură de ştiințe şi filosofie. Aşa încît, orice discuție în care este implicat ajunge, inevitabil, la marile probleme ale lumii. Al. Gafton ştie o mulțime de lucruri despre plante şi animale, despre aştri cereşti, despre culturi şi civilizații vechi şi moderne, despre psihicul uman ş.a.m.d., după cum ştie şi să le încadreze natural într-o comunicare atractivă, prietenească.

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

De altfel, viziunea filosofică şi viziunea ştiinţifică – în sens larg, interdisciplinar – reprezintă şi principala caracteristică a scrierilor şi studiilor filologice ale lui Al. Gafton, aşa cum s-a înţeles din paginile de mai sus. În anii de început ai formării sale profesionale, foarte tînărul intelectual *in nuce*, pe atunci, a gravitat în jurul studiilor de filosofie pură, poate cu o anumită aplecare spre filosofia ştiinţei. Un detaliu biografic, dintre cele care ne marchează sistematic destinul, a împiedicat dezvoltarea acestei pasiuni la nivelul de cultivare profesională a domeniului[1].

Studiile sale de istoria limbii, de gramatică descriptivă şi normativă, de stilistică şi pragmatică, de traductologie, de istoria şi teoria mentalităţilor etc. sunt profund impregnate de elementele unui sistem filosofic propriu, pe care şi l-a configurat, cu trecerea anilor, din vastele lecturi de specialitate şi din experienţa vieţii cotidiene. Este vorba aici, desigur, şi de modelul Şcolii Filologice de la Iaşi, cu întemeietori şi formatori de opinie, dar şi de destine, de la Al. Lambrior şi Al. Philippide, pînă la Vasile Arvinte ş.a., oameni care vedeau fenomenele lingvistice în contextul lor social, istoric şi aveau capacitatea de a proiecta o filosofie a culturii asupra proceselor studiate din evoluţia limbilor. Dar, în cazul lui Al.

[1] Tînărului absolvent de liceu Gafton Arnold Francisc Alexandru i-a fost interzisă înscrierea la Facultatea de Filosofie, întrucît în perioada comunistă respectiva facultate, cu o programă puternic ideologizată (practic, o facultate de filosofie marxistă) era considerată o componentă a aparatului ideologic comunist. Aceasta însemna că, în afară de obişnuitele probe de cunoştinţe, candidaţii la o asemenea facultate erau obligaţi să treacă şi „proba dosarului", adică să dovedească, prin documente oficiale, că nu au avut în familie „elemente duşmănoase" regimului comunist: foşti membri ai partidelor politice istorice (liberal, ţărănist, conservator etc.), rude fugite în străinătate, foşti deţinuţi politici, pînă la a treia spiţă ş.a.m.d. Or, candidatul Al. Gafton era fiu de medic care ispăşise ani buni în închisorile comuniste pentru vina de a fi fost lucid, în vremuri potrivnice gîndirii libere şi critice.

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

Gafton, este vorba şi despre zestrea conceptuală şi metodică pe care a adus-o cu titlu personal în spaţiul academic unde s-a format. A evoluat în mod cert pe aceste două coordonate – centrifugă şi centripetă, cum este normal să se întîmple în devenirea oricărui cărturar.

Altfel spus, a primit botezul şcolii filologice ieşene şi s-a împărtăşit din tot ceea ce aceasta oferea alumnilor ei: informaţie de cea mai bună calitate, totdeauna selectată pe baza unor confruntări profesioniste şi oneste între specialişti, metode şi instrumente de lucru adecvate fiecărui subdomeniu abordat, viziunea generală despre care vorbeam aici, o anumită filosofie a cuvîntului şi, nu în ultimul rînd, un anumit tip de interrelaţionare umană. Solidaritatea de breaslă şi de şcoală înseamnă, la acest nivel academic, şi acceptarea manifestării personalităţii fiecăruia, a ideilor şi produselor cercetării bine marcate prin studii de largă circulaţie şi cu larg ecou în lumea celor interesaţi, după cum înseamnă şi un spirit critic activ, menit să asigure echilibrul apartenenţei la cultura instituţională de orice tip. Este vorba despre ceea ce numim astăzi „identitate în diversitate".

Faptul că venise „în familie" cu un sistem de gîndire şi de cunoştinţe oarecum conturate i-a asigurat această identitate, ba chiar o tendinţă centrifugă greu acceptabilă în sistemele închise. Or, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi acest tip de personalitate ştiinţifică a fost acceptat, ba chiar susţinut cu interes şi cu speranţe...

Despre preocupările sale şi mai ales despre viziunea sa asupra evoluţiei limbilor spun mult nu numai studiile proprii, despre care s-a scris destul de mult şi totdeauna elogios, ci şi cărţile traduse şi îngrijite de Alexandru Gafton. Cartea lui Arsène Darmesteter, *La vie des mots etudiée dans leurs significations*, Paris, 1895, tradusă sub titlul *Viaţa cuvintelor studiată în semnificaţiile lor*, Editura Universităţii „Alexandru

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

Ioan Cuza", Iaşi, 2015[2], sau cartea lui Albert Dauzat, *La philosophie du langage*, Ernest Flammarion, 1932, tradusă împreună cu Magda Jeanreanud, sub titlul *Filozofia limbii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2015, sunt în mod clar rezultate ale frecventării asidue a teoreticienilor limbii din perspectivă filosofică şi multidisciplinară. Acest lucru este confirmat de alte cărți traduse, în colaborare cu Adina Chirilă, consacrate încă mai accentuat filosofiei ştiințelor: *De la greci la Darwin*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2014 (Henry Fairfield Osborn, *From Greeks to Darwin*, MacMillan, London, 1913);

[2] În legătură cu traducerea cărții lui A. Darmesteter, am adăuga detaliul că autorul acestor rînduri a descoperit în tinerețe, la rîndul său, cu uimire şi cu imensă plăcere, respectiva lucrare, celebră de-a lungul unui secol şi jumătate, cel puțin, în lumea filologilor de pretutindeni. Preocupat de universul fascinant al vieții cuvintelor, am descoperit aici modalități captivante de a coborî în miezul cuvintelor.

Astăzi, cartea este considerată depăşită, privită cu îngăduință, ca o lucrare desuetă, nu fără un oarecare temei, desigur. Dar pentru anii tineri, în care ne-am format profesional, ea a fost un bun ghid, o sursă bogată şi fertilă de învățăminte fundamentale pentru evoluția unui om care s-a consacrat ştiințelor cuvîntului. Sunt convins că mulți alți filologi au avut aceeaşi experiență, la vremea lor, în anii de debut. Trăiesc şi acum nostalgia întîlnirii cu această carte, şi mă bucur cînd o găsesc citată - tot mai rar, este adevărat - în cîte o teză de doctorat a generațiilor actuale.

Spre necazul meu, nu mi-a dat prin cap că aş putea să o traduc în româneşte pentru uzul studenților, masteranzilor şi doctoranzilor din sfere mai largi ale studiilor filologice şi umaniste, în general, ca să nu spun şi spre folosul celor care studiază filosofia, psihologia etc. De altfel, dincolo de limitarea mea personală, nici mediul în care m-am format eu nu favoriza asemenea inițiative. Aşa încît, cînd am descoperit că gestul fusese săvîrşit cu naturalețe de Al. Gafton, m-am bucurat, dar m-am şi întristat puțin, în adîncul sufletului. Era ca şi cum te-ai trezi față în față cu o veche prietenă, însoțită de un alt bărbat. Chiar dacă este vorba despre o femeie de care te-ai despărțit de mult timp, tot nu-ți pică bine cînd o vezi în respectiva postură, mai ales dacă bărbatul îți este şi foarte cunoscut. Consolarea a fost că avem gusturi comune...

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

Darwin şi ştiinţele umaniste, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2014 (James Mark Baldwin, *Darwin and the humanities*, Review Publishing co, Baltimore, 1909).

De asemenea, cine citeşte articolele de fond din excelenta revistă *Diacronia* înţelege că autorul lor este un darwinist modern, situat la nivelul celor mai recente achiziţii legate de evoluţia speciilor. Limba este un organism viu pentru filologul ieşean, iar diversele mecanisme ale schimbărilor lingvistice sunt manifestări ale mersului implacabil al întregului Univers, adică evoluţii naturale, comparabile cu oricare altele – precum dispariţia unor specii de plante sau vieţuitoare, de exemplu, apariţia altora, precum supravieţuirea unor forme străvechi de fiinţe sau elemente ale biologicului sau schimbările spectaculoase de biotopuri etc.). Ceea ce depăşeşte cadrul darwinist este renunţarea la supralicitarea ideii de mişcare mecanică, oarbă, a fenomenelor naturale şi sociale. Implacabilul transformărilor rămîne valabil, dar nu totdeauna accesibil puterii noastre de pătrundere în esenţa lucrurilor.

Pe de altă parte, poate din aceleaşi raţiuni biografice şi de formare profesională ştiinţifică, Al. Gafton are momente de curată mizantropie, în formă defensivă – este adevărat. Din mărturisirile proprii sau din ale persoanelor foarte apropiate, rezultă că manifestă tot mai des un soi de agorafobie. Cînd un fumător împătimit ezită să iasă în oraş pentru a-şi reface rezerva de ţigări, numai pentru a evita să dea ochii cu lumea, acesta este deja un simptom cu multe implicaţii. Şi, în orice caz, este greu de spus dacă este, într-adevăr, latura complementară, natural impusă de firea umană, în general, din personalitatea unui agreabil om de lume, preţuit şi căutat de o mulţime de colegi, prieteni, cunoştinţe diverse. Omul sociabil şi deschis, care atrage grupurile în jurul său, la fertile dezbateri, atît la manifestările ştiinţifice, cît şi în momentele de discuţii amicale, simte nevoia compensatoare a retragerii în sine, a însingurării, în mijlocul unui *polis* în veşnică efervescenţă.

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

Poate fi vorba aici despre anahoretismul care se impune oricărui gînditor autentic, pe care îl caută, la un moment dat, orice adevărat om de ştiinţă. Poate fi şi reacţia internă la confruntarea lucidă cu spectacolul unei lumi în declin, manifestat prin indivizi pe care încearcă să-i înţeleagă, dar care nu reuşesc să-l convingă că totul trebuie luat aşa cum este, în contextul trăit de fiecare dintre noi.

Am punctat doar fenomenul, poate într-o manieră indiscretă. Nu ne încumetăm să încercăm vreo explicaţie, să formulăm vreun răspuns la întrebările de mai sus. Probabil că îl va da Profesorul ieşean, cunoscută fiindu-i luciditatea care include şi autoscrutarea zonelor profunde din alcătuirea propriei fiinţe.

Ceea ce vedem la suprafaţă este omul dinamic, agreabil, generos, prietenos, care ştie să-şi îndeplinească rostul socio-profesional, pe de o parte, şi să-şi trăiască viaţa, pe de altă parte, omul care ştie să sudeze colective, să lege prietenii, să dea acel necesar *primum movens* unor interesante şi fertile colaborări pofesionale.

Este omul care are pregătirea profesională, cultura generală, deschiderea intelectuală şi harul didactic de a citi, fără ură şi părtinire, tezele de doctorat ale candidaţilor din cele mai diverse şcoli doctorale cu profil filologic, dosarele de canditatură, *id est* cărţile şi articolele colegilor care candidează la titlurile de abilitare şi grade universitare superioare, este omul care ştie să dea o sugestie utilă oricărui coleg, oricît de puţin apropiat, cu referire la căile de urmat în cercetare şi în carieră didactică.

Grila de evaluare a competenţelor de bază ale conferenţiarilor, profesorilor şi cercetătorilor din domeniul filologic, valabilă între anii 2012-2016, grila care i-a purtat numele, întrucît a conceput-o şi şi-a asumat toate riscurile paternităţii unui asemenea controversat şi delicat document, a fost un model de echilibru şi flexibilitate în extrem de riscantul proces al judecăţii performanţelor profesionale. A fost o dovadă de bune intenţii, pe de o parte, ceea ce nu este deloc puţin lucru, în jungla academică de la noi şi de oriunde în lume. A fost şi o

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

dovadă şi de bună cunoaştere din interior a demersului, pe de altă parte. Aceasta înseamnă să te situezi lucid, corect cu tine însuți şi cu ceilalți, printr-un efort de bună cunoaştere a contextului socio-profesional al vremii, exact în poziția care să asigure şanse de vizibilitate minimală pentru toți cei cu adevărat implicați, cu trup şi suflet, în profesia lor, şanse de demonstrare a performanțelor pentru cei care au reale aptitudini de performeri (pregătire profesională, putere de muncă, talent, inteligență – ieşite din comun), dar care să şi bareze, pe cît posibil, accesul impostorilor la funcții didactice şi de cercetare din sistemul instituțional de specialitate. Desigur, totul este perfectibil, un instrument ideal de cuantificare a valorii umane nu poate fi creat vreodată. Dar Al. Gafton a înțeles esența unei asemenea grile: măsura proporționată între itemii exprimabili în graiul sec al cifrelor, care pot ucide personalitatea umană, dar care pot tempera subiectivismul la fel de uman, pe de o parte, şi evaluarea colegială a contribuțiilor mai puțin măsurabile statistic, dar mai vizibile pentru experții din mulțimea subdomeniilor înguste care alcătuiesc domeniul dificil, mobil, eclectic şi deschis al filologiei, în sens larg. Al. Gafton face parte şi din noul colectiv de alcătuire a grilei de evaluare, unde a avut, din nou, un rol foarte important, impunînd cele mai multe dintre elementele formei actuale, începînd cu structura generală, tripartită, a acesteia. Evident, forma finală reprezintă o variantă vizibil diferită de „Grila Al. Gafton".

Multe dintre modificări au fost acceptate sau chiar propuse de părintele grilei anterioare, pe baza experienței acumulate, a *feet-back*-urilor acumulate de-a lungul celor patru ani şi a reflecției pe marginea noilor condiții în care trebuie aplicat un asemenea instrument de lucru în selecția profesională. Altele au fost acceptate ca urmare a presiunii unui colectiv destul de numeros şi de eterogen, ca personalități umane şi ca specializări în interiorul domeniului. În asemenea condiții, reuşesc să se impună şi opinii al unor persoane care-şi transferă în respectivele paragrafe propriile refulări şi idiosincrazii, care îşi

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)

manifestă un *ego* brusc dominant în pagini de document oficial cu caracter de lege, dar cu responsabilități bine mascate de forma colectivă şi anonimă a textului asumat de instituțiile abilitate ale statului.

În concluzie, nu ştiu dacă este corect să spunem că Alexandru Gafton este un filolog al timpului nostru sau un filolog singuratic.

O proiecție a dascălilor de altădată, oameni de vrednică aducere-aminte, este în mod cert. Un model pentru generația viitoare pare să fie, de asemenea. Ce suntem în prezent este, oricum, greu de precizat...

BDD-V2282 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:53:06 UTC)